

Vlaanderen
is kwaliteitsvolle
omgeving

Beleidskader Ruimte voor land- en tuinbouw

 Versie Voorontwerp

DEPARTEMENT
OMGEVING

vlaanderen.be/omgeving

INHOUDSTAFEL

1	Kansen en uitdagingen.....	3
2	Relatie met andere plannen	6
3	Visie, strategieën en actieprogramma.....	8
3.1	Voldoende ruimte voor land- en tuinbouw	10
3.1.1	765.000 ha bestemd agrarisch gebied waarvan 70.000 ha als overdruk natuurverwevingsgebied	10
3.1.2	Land- en tuinbouw als hoofdgebruiker in het agrarisch gebied	19
3.1.3	Publieke gronden in functie van openruimtedoelstellingen	28
3.1.4	Landbouwgebruik in niet-agrarische bestemmingen	29
3.2	Toekomstbestendige inrichting van het agrarisch gebied	30
3.2.1	Het fysisch systeem is sturend	30
3.2.2	Een geïntegreerde en gedifferentieerde opgave voor landbouw en natuur	32
3.2.3	Ecosysteemdiensten als kans voor land(schaps)bouwers	33
3.3	Zorgvuldig ruimtegebruik bij nieuwe ontwikkelingen	34
4	Overzicht van acties.....	36
4.1	Transformatie van het bestaande ruimtebeslag	36
4.2	Bijkomend ruimtebeslag doen dalen tot 0 ha/dag	36
4.3	Transformatie naar een robuuste open ruimte	36

1 KANSEN EN UITDAGINGEN

Land- en tuinbouw vormt een **belangrijke pijler** van het Vlaamse platteland. De sector levert voedsel, grondstoffen en ecosysteemdiensten, vormt de basis voor de agrovoedingsketen, ondersteunt lokale economieën en bepaalt in belangrijke mate het uitzicht en functioneren van onze typische Vlaamse landschappen. Land- en tuinbouw in haar duurzame productie van voedsel en grondstoffen geldt dan ook als economische motor en is van strategisch belang voor de voedselzekerheid.

In 2025 was volgens de landgebruikskaart ongeveer 643.000 ha hectare grasland en akkerland (incl. boomgaarden, boomkwekerijen en bossen voor 'hakhout met korte omlooptijd') in professioneel geregistreerd landbouwgebruik, aangevuld met circa 10.300 hectare landbouwgebouwen en -infrastructuur¹. Daarmee is **bijna de helft van Vlaanderen** rechtstreeks in gebruik voor professionele land- en tuinbouw.

Dé landbouw bestaat echter niet. De Vlaamse land- en tuinbouw is sterk gedifferentieerd: bedrijven verschillen in schaal, intensiteit, marktorientatie, ruimtebehoeften en ontwikkelingsperspectieven. Daarbij wordt de structuur en de dynamiek van de land- en tuinbouw steeds meer bepaald door de relatie tussen de landbouw en de rest van de keten. Het **Agrobusinesscomplex** (ABC) omvat de agrarische toelevering (bv. landbouwmachines) en agrarische tussenhandel, de landbouwsector (akkerbouw, tuinbouw en veeteelt), de verzamelende handel (bv. veilingen), de voedingsindustrie (eerste en tweede transformatie) en de groothandel. Europese en Vlaamse evoluties wijzen op een verdere diversifiëring van landbouwsystemen. **Landbouwsystemen passen zich continu aan** aan marktdynamieken, prijsfluctuaties, internationale concurrentie, duurzaamheidsdoelstellingen en veranderende consumptiepatronen. Zo zien we bijvoorbeeld de voorbije jaren duidelijke verschuivingen binnen het landbouwgebruik, waarbij de oppervlakte akkerland voor plantaardige productie toeneemt, en het grasland voor veeteelt afneemt. De landbouwsector heeft die **flexibiliteit** ook blijvend nodig om bijvoorbeeld te kunnen inspelen op marktverschuivingen of klimaatverandering.

Tegelijkertijd is **het fysisch systeem** van belang. Vlaanderen kent immers uiteenlopende bodems, hydrologische systemen en reliëfstructuren -van natte valleien en veengebieden tot droge zandgronden, vruchtbare leemstreken en kleipolders-, en een versnipperd patroon aan Vlaamse en Europees beschermde natuurgebieden. Deze ruimtelijke differentiatie vertaalt zich in een gradatie van landbouwlandschappen gaande van landbouwgebieden die uitermate geschikt zijn voor intensievere vormen van landbouw, over mozaïeklandschappen tot landbouwgebieden met grotere natuurgehelen; en daarnaast natuurlandschappen waarbij landbouwpraktijken het natuurbeheer kunnen ondersteunen².

De gemiddelde leeftijd van landbouwers stijgt, terwijl opvolging niet altijd verzekerd is. Het vrijkomen van landbouwzetsels en -gronden brengt cruciale ruimtelijke keuzes met zich mee, waarbij erover gewaakt moet worden dat vruchtbare en productieve gronden maximaal voor de land- en tuinbouw

¹ <https://indicatoren.omgeving.vlaanderen.be/indicatoren/landgebruik>

² Zie strategische visie - ontwikkelingsperspectief Vlaanderen in 2050

beschikbaar blijven. Het verleden leert dat hoewel het aantal bedrijven afneemt, heel wat bedrijven nog steeds een openstaande grondvraag hebben.

Grond is en blijft de basis voor Vlaamse landbouw- en tuinbedrijven. **Toegang en langetermijnzekerheid tot grond** is daarom ook het fundament van weerbare landbouwbedrijven. Het vormt de basis voor het inkomen, een garantie op voldoende autonomie, een hefboom voor verduurzaming en landschappelijke inrichting, het biedt de zekerheid om te durven en willen innoveren en investeren in het bedrijf en de omgeving, en zoveel meer. Langetermijnzekerheid over de toegang tot grond is een absolute voorwaarde om aan een toekomst voor een duurzame en productieve land- en tuinbouw in Vlaanderen te bouwen en om onze voedselzekerheid te garanderen. De terreinrealiteit in Vlaanderen toont vandaag echter een groot en groeiend probleem van duurzame en lange termijn toegang tot grond voor professionele (jonge) landbouwers, ook binnen het agrarisch gebied.

Bijkomend staat een aanzienlijk deel van de ruimte met landbouwbestemming onder druk door **zonevreemd gebruik**. Hierdoor neemt de feitelijke beschikbaarheid van landbouwgrond af, neemt versnippering toe en daalt de totale oppervlakte in landbouwgebruik binnen de bestemming 'agrarisch gebied'. Deze evoluties bemoeilijken de betaalbaarheid en bedrijfsvoering en ondergraven de langetermijnzekerheid voor landbouw. Het vrijwaren van effectieve landbouwruimte en het inperken van ongewenste functievermenging vormt dan ook een belangrijke ruimtelijke uitdaging. Landbouw is, net zoals de andere sectoren, bovendien **in volle transitie**. Die transitie speelt zich echter af in een ruimtelijke context die steeds complexer wordt.

Zoals gesteld is ongeveer de helft van Vlaanderen in landbouwgebruik. In Vlaanderen kan ongeveer 2/3^e als 'niet-ruimtebeslag' of open ruimte beschouwd worden. Als we open ruimte op een slimme manier in samenhang ontwikkelen kan dit een meerwaarde bieden voor alle (openruimte) functies. De omgevingsuitdagingen waarmee ook de landbouw kampt, kunnen daarbij deels worden opgevangen door deze samenhang. De **verweving van landbouw met andere vormen van open ruimte** vormt daarbij een meerwaarde voor de toekomst- en klimaatbestendigheid van de Vlaamse landbouw. Door bijvoorbeeld natuur- en landschapselementen doelgericht te integreren in landbouwgebieden via een specifieke aanpak die de omliggende activiteiten niet hindert, wordt de productiebasis van landbouwbedrijven versterkt en worden milieudrukken op open ruimte verminderd. Deze natuurlijke structuren zijn daarnaast belangrijk voor bestuiving, natuurlijke plaagbestrijding, erosiereductie en waterbuffering, waardoor landbouwbedrijven minder afhankelijk kunnen worden van externe inputs. Verweving moet zo een landbouw ondersteunen die economisch rendabel blijft in een veranderend klimaat. Omgekeerd kunnen landbouwers ook een activiteit opnemen in natuurgebieden wanneer deze afgestemd is op de instandhoudingsdoelstellingen, bijvoorbeeld het beheren van graslanden, het onderhouden van mozaïekstructuren en het creëren van beleving. Andere activiteiten dienen in natuurgebieden uit te worden.

De strategische visie gaat uit van een **ruimtelijke differentiatie van de open ruimte**, waarbij gestreefd wordt naar een meerwaarde voor verschillende functies en meervoudig gebruik. Deze ruimtelijke differentiatie van de open ruimte is niet absoluut en moet dus niet rechtstreeks naar het perceelsniveau worden doorvertaald. Ze geeft – op macroniveau – strategisch richting aan

2 RELATIE MET ANDERE PLANNEN

Het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen vormt het ruimtelijk integratiekader waarin doelstellingen, principes en acties uit sectorale (beleids)plannen ruimtelijk worden samengebracht en op elkaar afgestemd. Het BRV vervangt deze plannen niet, maar zorgt ervoor dat hun ruimtelijke implicaties consequent en gebiedsgericht worden doorvertaald richting ruimtelijke principes, afwegingskaders en planinstrumenten. Voor land- en tuinbouw betekent dit dat beleidsdoelstellingen uit andere domeinen worden verankerd in keuzes over ruimtegebruik, bestemmingen en ruimtelijke inrichting maar ook dat de ruimtelijke toestand een rol speelt in toekomstige sectorale plannen.

Het beleidskader ruimte voor land- en tuinbouw staat niet op zichzelf. Het sluit aan bij verschillende beleidsinitiatieven waarmee de Vlaamse Regering de Vlaamse landbouw wil versterken, verduurzamen en voorbereiden op toekomstige uitdagingen. De volgende plannen zijn in het bijzonder relevant:

- Het Europese **Gemeenschappelijk Landbouwbeleid** vormt een kerninstrument voor het Vlaamse landbouwbeleid. De Vlaamse toepassing hiervan ondersteunt de ontwikkeling en rechtszekere toekomst van alle vormen van duurzame land- en tuinbouw, waarbij ecologische, economische én sociale elementen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Dit doet het via directe en sectorale steun, en via innovatie, advies, investeringen en plattelandsbeleid, dat bijdraagt aan de leefbaarheid en evenwichtige territoriale ontwikkeling van plattelandseconomieën en -gemeenschappen.
- De **Europese competitiviteitsagenda**, waarmee Europa de innovatiekloof met derde landen wil dichten, de concurrentiepositie van de bedrijven in Europa en haar strategische autonomie wil versterken door onder meer regeldruk in de EU aan te pakken, en een stabiel en voorspelbaar wettelijk kader te creëren. De EU wil hiermee uitdrukkelijk de kloof met andere landen inzake productiviteitsgroei verkleinen en het Europese project, inclusief de opgeleverde welvaart behouden
- De **Europese visie op de toekomst van land- en tuinbouw**, die de sector meer aantrekkelijk, meer concurrerend, veerkrachtig en toekomstbestendig wil maken, waaronder de strategie voor generatievernieuwing en de erkenning van de moeilijkheid met betrekking tot de toegang tot grond.
- De **Europese strategie voor de bio-economie**, die de belangrijke rol van landbouw voor het aanleveren van grondstoffen bevestigt en inzet op het behoud van, het belang van, en het beter valoriseren van deze stromen.
- De **Blue Deal** en de **Stroomgebiedbeheerplannen** (SGBP's) vormen samen de belangrijkste beleidskaders voor waterbeheer in Vlaanderen. Beide streven naar een robuust watersysteem en zijn sterk bepalend voor de manier waarop landbouwers omgaan met watergebruik, infiltratie, waterkwaliteit en overstromingsrisico's. Ze geven richting aan een landbouw die duurzaam omgaat met water, bijdraagt aan het behalen van waterkwaliteitsdoelstellingen en meebouwt aan

klimaatrobuuste watersystemen. Tegelijkertijd vormen die plannen ook de basis om een antwoord te kunnen bieden op het belang van waterbeschikbaarheid (zowel kwantitatief als kwalitatief) voor de landbouw.

- Met de **Vlaamse Adaptatiestrategie**, het **Vlaams Energie- en Klimaatplan** en de **Roadmap Klimaatadaptatie voor de Vlaamse Landbouw** wil Vlaanderen een globale visie voor klimaatadaptatie in Vlaanderen ontwikkelen en bouwen aan een veerkrachtige en duurzame land- en tuinbouw, die een belangrijke bijdrage levert aan een klimaatbestendige regio.
- De Vlaamse Regering maakt tegen 2030 een **Bodemzorgplan** op om een gedeelde visie en gedragen acties te bekomen rond bodemzorg in Vlaanderen. Hierbij is landbouw een van de drie deelsystemen waarop gefocust wordt.
- De **Vlaamse voedselstrategie Go4Food** en de **Vlaamse Eiwitstrategie** geven mee de richting aan om te komen tot een veerkrachtiger en nog duurzamer voedselsysteem. Het **Strategisch plan biologische landbouw** stippelt de strategie uit voor de biologische landbouwproductie in Vlaanderen. Met de **Strategische visienota korte keten** maakt de Vlaamse overheid werk van meer korte keten op en rond de tafel.
- De **Europese Natuurherstelverordening** legt verschillende doelstellingen met bijbehorende indicatoren vast die ook impact hebben op landbouw, waaronder het herstel van landbouwecosystemen. De Europese **Vogelrichtlijn** en **Habitatrichtlijn** geven aan welke planten- en diersoorten, en welke natuurtypes extra beschermd dienen te worden.
- De **Programmatistische Aanpak Stikstof** (PAS) en het **Mestactieplan** (MAP) beogen een vermindering van nutriëntenverliezen en emissies naar water en lucht, met aandacht voor kwetsbare natuur en waterlichamen. Ook in het **Vlaams Luchtbeleidsplan** zijn maatregelen opgenomen rond emissies.

3 VISIE, STRATEGIEËN EN ACTIEPROGRAMMA

De strategische visie reikt **een samenhangend en richtinggevend kader aan voor ruimtelijke keuzes** opgebouwd uit de ruimtelijke transformatieopgaves, het ruimtelijk kompas en het ontwikkelingsperspectief Vlaanderen in 2050. De drie ruimtelijke transformatieopgaves geven daarbij concreet invulling aan de noodzakelijke omslag in het ruimtegebruik: het transformeren van het bestaande ruimtebeslag (TO1), het terugdringen van het netto bijkomend dagelijks ruimtebeslag tot 0 ha/dag (TO2) en het versterken van een robuuste en samenhangende open ruimte (TO3).

De strategieën in dit hoofdstuk positioneren het ruimtelijke beleid voor land- en tuinbouw binnen dit kader. Ze vertalen de transformatieopgaves en de ontwikkelingsprincipes uit het ruimtelijk kompas naar **concrete acties in een actieprogramma** met een **planhorizon** van ongeveer 10 jaar (2035). Dit actieprogramma maakt duidelijk welke taken en welk engagement Vlaanderen op zich neemt, via welke (nieuwe) instrumenten het ruimtelijk beleid geconcretiseerd wordt en welke samenwerkingen er met de andere bestuursniveaus worden aangegaan. Het draagt bij aan het realiseren van het ontwikkelingsperspectief voor 'Vlaanderen in 2050'. In dit alles zal de nodige aandacht moeten gaan naar het tijdig en voldoende betrekken van stakeholders en betrokken burgers op het terrein.

De strategie rond **voldoende ruimte voor land- en tuinbouw (3.1)** ondersteunt zowel de transformatieopgave het terugdringen van het netto bijkomend dagelijks ruimtebeslag tot 0 ha/dag (TO2) en het versterken van de open ruimte (TO3). Door in te zetten op voldoende oppervlakte bestemd agrarisch gebied, door de landbouw als hoofdgebruik in het agrarisch gebied te stimuleren, bijkomend zonevreemd gebruik in te perken en het sensibiliseren van provincies en gemeenten over de inzet van publieke gronden in functie van jonge land- en tuinbouwers en landbouwers die agro-ecologische landbouwtechnieken toepassen blijft de open ruimte gevrijwaard voor landbouw en daalt het ruimtebeslagrisico. Door in planningsprocessen te zoeken naar een ruimtelijk evenwicht tussen landbouw, natuur en water, het landbouwgebied ruimtelijk te differentiëren in functie van landbouw en open ruimte doelstellingen en de bestemming en het gebruik beter op elkaar af te stemmen wordt de basis gelegd voor een robuuste samenhangende open ruimte.

De strategie **toekomstbestendige inrichting van het agrarisch gebied (3.2)** bouwt verder op dit ruimtelijk evenwicht tussen open ruimte functies (3.1) en focust op de inrichting van deze samenhangende open ruimte. Het draagt daarom voornamelijk bij aan het versterken van een robuuste open ruimte (TO3). Door te vertrekken vanuit de principes van het ruimtelijk kompas: *'het fysisch systeem is mee ruimtelijk sturend'* en *'verweven wat kan, scheiden wat moet'* zetten we in op robuuste landbouwlandschappen en groenblauwe kansen. Hierdoor werken we aan een landbouwlandschap dat - naast economisch leefbaar - ecologisch robuust en ruimtelijk zorgvuldig georganiseerd is.

Met de derde strategie uit dit beleidskader, **zorgvuldig omgaan met landbouwinfrastructuur (3.3)**, dragen we bij aan het transformeren van het bestaande ruimtebeslag (TO1) en het terugdringen van het netto bijkomend dagelijks ruimtebeslag tot 0 ha/dag (TO2). Door significante ruimtelijke ontwikkelingen in het agrarisch gebied aan te grijpen als kantelmomenten voor kwaliteitsverbetering, wordt ingezet op hergebruik en ruimtelijke optimalisatie van bestaande landbouwinfrastructuur.

Samen geven de strategieën in dit beleidskader concreet invulling aan de drie ruimtelijke transformatieopgaves uit de strategische visie, waarbij de land- en tuinbouw een volwaardige rol opneemt in deze ruimtelijke transformatie van Vlaanderen.

3.1 VOLDOENDE RUIMTE VOOR LAND- EN TUINBOUW

Voldoende ruimte voor land- en tuinbouw vertalen we in vier strategieën. De eerste strategie zet in op 'bestemming' als instrument en stelt als doelstelling te voorzien in 765.000 ha (750.000 ha + 15.000 ha) agrarisch gebied tegen 2040. De tweede strategie zet in op gewenst landgebruik binnen het (bestemd) agrarisch gebied en een herwaardering van het professioneel landbouwgebruik als hoofdgebruiker. Ten derde zetten we in op de bewustwording voor de inzet van publieke landbouwgronden o.a. in, in functie van jonge land- en tuinbouwers en landbouwers die agro-ecologische landbouwtechnieken toepassen, waaronder duurzame teeltpraktijken. Ten vierde gaan we in op landbouwgebruik buiten de agrarische bestemming.

3.1.1 765.000 ha bestemd agrarisch gebied waarvan 70.000 ha als overdruk natuurverwevingsgebied

Landbouw is één van de structuurbepalende functies binnen de open ruimte. De agrarisch bestemde gebieden zijn de delen van de open ruimte waar landbouw de hoofdgebruiker is. Binnen de gebieden bestemd als agrarisch gebied wordt een ruimtelijk beleid gevoerd dat gericht is op het vrijwaren van een voldoende oppervlakte aan vruchtbare bodems voor voedsel- en grondstoffenproductie.

De huidige oppervlakte bestemd als agrarisch gebied bedraagt 782.000 ha (2026). Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) stelde dat deze oppervlakte diende af te nemen tot 750.000 ha agrarisch gebied. Door het herbestemmen van harde bestemming naar openruimtebestemmingen, zal er 15.000 ha bijkomend als landbouw bestemd worden. Landbouwers dienen, naast de productie van voedsel, ook bij te dragen aan de ambities van dit BRV inzake landschap, klimaat en biodiversiteit. Via duurzame inrichting en beheer zoals ruimte langs waterlopen, voor houtkanten, schaduwvoorziening en windbuffers, die eveneens kunnen dienen als verbinding tussen natuur- en bosgehelen. Landbouwers kunnen deze ecosysteemdiensten bovendien, afhankelijk van hun eigenheid, integreren in hun bedrijfsvoering. We laten een rendabel landbouwmodel passen binnen de ecologische grenzen van onze regio, duurzaam grondgebruik, wederkerig goed nabuurschap en de ruimtelijke impact van en op Vlaanderen respecteert. Het Vlaamse landbouwbeleid blijft daarom ook inzetten op de versnelling van de groei van duurzame productiemethodes zoals agro-ecologie, circulaire landbouw en biologische landbouw. Zo draagt ze ook bij aan de realisatie van de diverse Europese natuur-, klimaat-, en milieudoelstellingen. De extra 15.000 ha stelt landbouwers in staat om bijkomend areaal in te zetten voor duurzame landbouw, waaronder biolandbouw, agroforestry en blijvend grasland. Een wezenlijk deel van deze bijkomende 15.000 ha wordt ingezet voor de realisatie van extra blijvend grasland. Via deze bijkomende oppervlakte wordt de toepassing van agro-ecologische praktijken verder verhoogd, zodat Vlaanderen tegen 2040, wanneer de omzetting naar landbouwbestemming is gerealiseerd, een hoger aandeel blijvend grasland en een areaal biolandbouw van minstens 15.000 ha kent. Daarom dient de **oppervlakte agrarisch gebied in 2040 765.000 ha (750.000 ha + 15.000 ha)** te bedragen.

In uitvoering van het RSV stelde de Vlaamse overheid tussen 2004 en 2009 een gebiedsgerichte ruimtelijke visie op landbouw, natuur en bos op. Op basis van deze ruimtelijke visies besliste de Vlaamse Regering in 2009 een aanduiding van gebieden waarmee ze de agrarische, natuur-, bos- en overige groengebieden van de bestaande geldende plannen van aanleg en ruimtelijke

uitvoeringsplannen herbevestigde. Het betrof daarbij ook een herbevestiging van ca. 538.000 ha agrarisch gebied. Ondertussen werd via gewestelijke RUP's bijkomend agrarisch gebied herbevestigd, o.a. via de AGNAS-werking. Wanneer herbevestigd agrarisch gebied alsnog wordt herbestemd dan geldt de compensatienorm.

Binnen agrarisch gebied is **landbouw de hoofdgebruiker** maar komt ander landgebruik verspreid voor. Een deel van de agrarische structuur komt verweven voor met de natuur- en bosstructuur onder meer in de vorm van kleinere, verspreid gelegen groenblauwe dooradering. Daarbij wordt tegen 2040 70.000 ha van het agrarisch gebied gedifferentieerd via overdruk **natuurverwevingsgebied** (en minimaal 10.000 ha als overdruk in een andere bestemmingscategorie), dit als onderdeel van de 150.000 Natuurverwevingsgebieden uit het Natuurdecreet. Binnen deze gebieden zijn de landbouw- en natuur- of bosfuncties nevens geschikt en wordt er via stimulerend beleid ingezet op het verhogen van de natuur- en landschapswaarden. Regionale Landschappen ondersteunen vrijwillige samenwerking tussen landbouw en natuur via landschapsprojecten, beheermaatregelen en innovatieve verdienmodellen.

We bereiken deze **bestemmingsdoelstelling tegen 2040** door enerzijds de gewestelijke afbakeningsprocessen voor de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur (AGNAS) te versnellen en door anderzijds niet-ontwikkelde harde bestemmingen te herbestemmen naar landbouw. Dit laatste enkel wanneer de niet-ontwikkelde harde bestemming ook niet langer een gewenste ontwikkeling is en wanneer deze gebieden actueel in landbouwgebruik zijn en ruimtelijk-functioneel deel uitmaken of aansluiten bij de gebieden van de agrarische structuur. Zeker voor wat betreft economische ruimte is het belangrijk om gebieden die ook geschikt zijn voor niet-verweefbare bedrijventerreinen daarvoor te behouden en dus niet te herbestemmen naar een openruimtebestemming. Op die manier zal de oppervlakte bestemd als agrarisch gebied in 2040 765.000 ha, waarvan tot 70.000 ha overdruk natuurverwevingsgebied, bedragen.

3.1.1.1 Afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur (AGNAS)

Het realiseren van deze bestemmingsdoelstelling gebeurt onder meer via de verdere uitvoering en versnelling van de gewestelijke afbakeningsprocessen voor de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur (AGNAS). De gewestelijke AGNAS-processen, en de daarvoor nodige herbestemmingen, zullen mogelijk blijven tot wanneer de bestemmingsdoelstellingen van het agrarisch-, natuur- en bosgebied in 2040 zijn gerealiseerd.

De **ruimtelijke visies op landbouw, natuur en bos** voor de dertien buitengebied regio's, die opgemaakt zijn in overleg met provincies, gemeenten en middenveldorganisaties (2004–2009), geven aan welke gebieden prioritair behouden blijven voor landbouw en waar ruimte kan worden voorzien voor natuurontwikkeling of bosuitbreiding. Deze visies blijven de inhoudelijke basis voor de opmaak van gewestelijke AGNAS-processen. De gebiedsgerichte visies binnen AGNAS werden opgemaakt op basis van een analyse van de landschapsecologische samenhang, zodat ruimtelijke keuzes afgestemd zijn op het functioneren van bodem- en watersystemen. Deze visies lagen ook aan de basis van de geïntegreerde opgave landbouw-natuur als onderdeel van 'het ontwikkelingsperspectief Vlaanderen in 2050' in de strategische visie. Bij het opstarten van een planproces worden ook nieuwe uitdagingen in het gebied mee beschouwd. Zo wordt o.a. ook de herbestemmingsopgave van harde bestemmingen

Niettegenstaande de doelstelling inzake bestemd agrarisch gebied ten opzichte van het RSV is verhoogd, blijven voor deze afbakeningsprocessen **herbestemmingen binnen de openruimtebestemmingen** mogelijk, bijvoorbeeld van landbouw naar natuur of bos, van landbouw naar landbouw met overdruk natuurverwevingsgebied of een ruil tussen landbouw en natuur volgens huidig landgebruik wanneer deze in overeenstemming zijn met het gewenste landgebruik (zie 3.1.1.2). Dit in functie van de realisatie van de bestemmingsdoelstellingen voor het agrarisch-, natuur- en bosgebied tegen 2040.

Versnelling zal gebeuren uiterlijk tegen 2030 door middel van volgende acties:

- ## ACTIE Verderzetten en versnellen AGNAS-proces

Wie: Departement Omgeving (trekker), Agentschap voor Natuur en Bos, Agentschap Landbouw en Zeevisserij, Vlaamse Landmaatschappij, Agentschap Onroerend Erfgoed, provincies en gemeenten, en andere actoren C-AGNASwerking

3.1.1.2 Ruimtelijk-functionele herbestemming (ruil) van grotere gehelen landbouw- of natuurgebied

Het afbakenen van de gebieden van de natuurlijke structuur en de agrarische structuur moet gelijktijdig en op gelijkwaardige basis gebeuren, waarbij in uitzonderlijke en specifieke gevallen, **ruilen van grotere gehelen mogelijk** is tussen de openruimtebestemmingscategorieën volgens onderstaande criteria.

- De herbestemmingen gebeuren via de AGNAS-werking en **dragen bij aan** het realiseren van de **gewenste natuurlijke en agrarische structuur**, zoals beschreven in de AGNAS-visies.
- Het gaat niet om punt- of lijnvormige infrastructuur, maar om **robuuste en grotere aaneengesloten gehelen** (>5 ha) die ruimtelijk-functioneel aansluiten bij bestaande aaneengesloten gehelen van de natuurlijke of agrarische structuur.
- De herbestemming mag de ruimtelijk-functionele samenhang van de natuurlijke en agrarische structuur niet verstoren door **geen landbouw- of natuursproeten te herbestemmen** binnen respectievelijk groene of agrarische bestemming
- De herbestemming mag de instandhouding van gealloceerde habitat **doelen** niet in het gedrang brengen, maar net faciliteren.
- Het gaat niet om gebieden die in het kader van de afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur reeds herbestemd werden naar herbevestigd agrarisch gebied of natuur- en bosgebied.

Een herbestemming is doorgaans **niet aan de orde** als het gaat om kleine solitaire natuur- of bosfragmenten (<1 ha) die verweven voorkomen in het agrarisch gebied en deel uitmaken van het af te bakenen agrarisch gebied met overdruk natuurverwevingsgebied.

ACTIE herbestemming door grotere gehelen landbouw- of natuurgebied in uitzonderlijke en specifieke gevallen te ruilen binnen AGNAS-werking ter realisatie van de gewenste natuurlijke en agrarische structuur

Wie: Departement Omgeving (trekker), Agentschap voor Natuur en Bos, Agentschap Landbouw en Zeevisserij, Agentschap Onroerend Erfgoed, provincies en gemeenten, ...

3.1.1.3 Vrijwaren van de open ruimte door herbestemming van hard naar open ruimte

Om voldoende ruimte te voorzien voor een duurzame en productieve land- en tuinbouw, is het noodzakelijk om de open ruimte structureel te vrijwaren van bijkomend ruimtebeslag. Vandaag (toestand 2025) zijn er nog aanzienlijke oppervlakten die planologisch een harde bestemming hebben maar geen ontwikkeling of inname kennen, waardoor ze niet tot het (bebouwd)ruimtebeslag behoren. Zo liggen er in totaal nog ongeveer **48.750 hectare onbebouwde percelen binnen harde bestemmingen** (wonen, bedrijvigheid, recreatie en gemeenschapsvoorzieningen), waarvan een belangrijk deel gelegen is in gebieden met een landbouwkundige waarde, belangrijke ecologische waarde of die een groot overstromingsrisico kennen. Vandaag (toestand 2025) is ongeveer 12.000 ha

landbouwgebruik gelegen binnen de bestemming wonen en ongeveer 3.500 ha in industriegebied³. Niet alles is daarbij even structureel en waardevol voor de landbouw en aaneengesloten landbouwgebieden. Wel is het een gegeven dat wanneer de harde bestemming wordt gerealiseerd, het landbouwlandgebruik ophoudt en niet zomaar elders kan worden opgevangen. Gemeenten zijn best geplaatst om een gebiedsgerichte inschatting te doen over welke percelen best gevrijwaard worden voor de landbouw, in samenhang met hun visie op wonen, economie en landschappelijke kwaliteit. Vlaanderen ondersteunt door in partnerschap met gemeenten een omkaderend beleid te ontwikkelen.

Het herbestemmen van een deel van de **niet meer wenselijk te ontwikkelen harde bestemmingen naar een agrarische bestemming** vormt een belangrijke hefboom om de open ruimte te vrijwaren en grotere aaneengesloten landbouwgebieden te behouden of te versterken. Daarbij kijken we ook naar de kwaliteit van de betrokken landbouwgronden. Het gaat dus niet enkel om aaneengesloten gebieden, maar ook over de landbouwkwaliteit. Omgekeerd dient er ook over gewaakt te worden dat gebieden bestemd als bedrijventerrein in landbouwlandgebruik maar die nog steeds geschikt zijn om te ontwikkelen in functie van bedrijventerrein voor niet-verweefbare bedrijven daartoe ook gereserveerd blijven en dus niet herbestemd worden.

Ook herbestemmingen in functie van het vrijwaren van bebouwing van ecologisch zeer waardevolle natuur of bos, het bouwvrij houden van overstromingsgevoelige openruimtegebieden of bosuitbreiding (randstedelijk groen, verbindingen of uitbreidingen van aanwezige kernen,...) kunnen mogelijks aanleiding geven tot herbestemmen. Daarbij wordt er wel over gewaakt dat de bestemde economische ruimte, zeker deze voor niet-verweefbare bedrijven, niet afneemt.

ACTIE Herbestemmen van harde bestemmingen naar openruimte bestemmingen, zodat 15.000 ha als agrarisch gebied en 15.000 ha als natuur- en bosgebied bestemd is tegen 2040
Wie: Departement Omgeving, provincies en gemeenten

ACTIE Uitwerken van regionale herbestemmingsopgaves van harde naar openruimte bestemming

Wie: Departement Omgeving (trekker) i.s.m. andere Vlaamse entiteiten, provincies en gemeenten

De regionale herbestemmingsopgaves maken duidelijk hoe groot de opgave is in een gebied. Sinds 2024 bestaat er een decretale **planologische compensatieplicht** waardoor plannende overheden bij nieuwe RUP's die bijkomend aanbod creëren voor harde bestemmingen, tegelijk elders juridisch aanbod moeten schrappen om open ruimte te vrijwaren. In zijn huidige vorm zorgt deze voor een terughoudend gedrag om nog onontwikkelde harde bestemmingen, waarvan geoordeeld wordt dat het niet meer wenselijk of mogelijk is om te ontwikkelen, om te zetten, om zo latere compensatiemogelijkheden niet te hypothekeren. Deze drempel willen we wegwerken zonder aan het principe van de planologische compensatie te raken. Er zou zelfs overwogen kunnen worden om de planologische compensatie, zolang de open ruimte bestemmingsdoelen niet zijn behaald, lichtjes op

³ Op basis van de kruising van de landgebruikskaart met de geldende bestemmingen volgens <https://indicatoren.omgeving.vlaanderen.be/indicatoren/ruimteboekhouding-rsv>.

te trekken zodat een (beperkt) groter aandeel open ruimte dient bestemd te worden dan er harde bestemming wordt gecreëerd.

ACTIE Evalueren en optimaliseren van planologische compensatieplicht

Wie: Departement Omgeving

Vandaag worden planschadevergoedingen reeds voor een groot deel gefinancierd vanuit het **BRV-fonds**. Planschades ten gevolge van gewestelijke initiatieven worden uit dit fonds betaald, maar ook de financiële tussenkomsten voor gemeenten die planschade moeten betalen bij een herbestemming van een harde bestemming (zone voor wonen, bedrijvigheid, recreatie of gemeenschaps- en nutsvoorzieningen) naar een bouwvrije zachte bestemming (bos, natuur en reservaat, overig groen of agrarisch gebied) worden voorzien vanuit het **Lokaal Bouwshiftfonds** als onderdeel van het BRV-fonds. Desondanks vermelden gemeenten de onvoorspelbaarheid van de hoogte van de planschadevergoeding als groot knelpunt. Daarnaast kan Vlaanderen ook een sterkere rol opnemen in de herbestemmingsopgave in overleg met de gemeenten, maar kan er momenteel geen aanspraak gemaakt worden op de budgetten uit het Lokaal Bouwshiftfonds.

ACTIE Ontwikkelen van een interbestuurlijk financieringsmechanisme (ter vervanging van het Lokaal Bouwshiftfonds) waarbij beschikbare middelen gericht en gefaseerd kunnen ingezet worden

Wie: Departement Omgeving (trekker) en gemeenten

Om een beter zicht te krijgen op de werklast en op de financiële implicaties van de herbestemmingen wordt een meerjarenprogramma opgemaakt en gerealiseerd voor de aanpak van nog niet ontwikkelde harde bestemmingen naar open ruimte. Alle mogelijke opties worden hierin onderzocht, dus ook het alsnog inzetten of herbestemmen naar economische bedrijvenczone.

ACTIE Opmaken van een meerjarenprogramma voor de aanpak van nog niet ontwikkelde harde bestemmingen naar open ruimte, in eerste instantie op basis van de gronden in eigendom van de Vlaamse overheid.

Wie: Departement Omgeving i.s.m. andere Vlaamse entiteiten

3.1.1.4 Inzetten van decretale herbestemmingsaanpak

In functie van het eenvoudiger kunnen bestendigen van gewenst **huidig landgebruik** zal de **decreta** **herbestemmingsaanpak verder uitgebreid worden** zoals het beter beschermen van gebieden met landbouw-, natuur- of erfgoedwaarden. Hierbij zal de gekende toepassing van de aanduiding van Watergevoelige Open Ruimte Gebieden (WORG) als inspiratie dienen. Zo kunnen herbestemmingen van harde bestemming naar open ruimtebestemming in functie van het bestendigen van het huidige landbouwgebruik als onderdeel van een aaneengesloten landbouwlandschap, het bouwvrij houden van openruimtegebieden of het behoud van natuur- en bosgebieden mogelijk zijn. Vlaanderen doet dit niet top-down, maar tekent hiervoor een **procesaanpak** uit **waarin eigenaars, provincies en gemeenten betrokken worden**. Elke herbestemming wordt aan een openbaar onderzoek onderworpen.

bestemming. De afbakening van de natuurverwevingsgebieden in overdruk wordt o.a. opgenomen via het AGNAS-programma (zie 3.1.1.1).

ACTIE 70.000 ha agrarisch gebied met overdruk natuurverweving bestemmen tegen 2040 via de AGNAS-werking.

Wie: Departement Omgeving (trekker), Agentschap Natuur en Bos, Vlaamse Landmaatschappij, Agentschap Onroerend Erfgoed en Agentschap Landbouw en Zeevisserij

De natuurverwevingsgebieden dragen bij aan de **differentiatie van het agrarisch gebied**. In natuurverwevingsgebieden is het beleid gericht op de ruimtelijke ondersteuning van de verweving tussen de openruimte functies. Daartoe wordt werk gemaakt van extra stimuli, bijvoorbeeld door het vergoeden van door landbouw geleverde ecosysteemdiensten. Naast de basisvoorwaarde dat het voor de betrokken landbouwbedrijven een rendabel verdienenmodel moet blijven kan deze verwevenheid verschillende doelen dienen:

- **Overgang:** Door de ligging van natuurverwevingsgebieden kunnen ze fungeren als overgangszones tussen kwetsbare natuurgebieden en aaneengesloten landbouwgebieden, woonkernen of industriegebieden.
- **Mozaïek:** In landschappen waar landbouw en natuur in een mozaïekstructuur naast elkaar voorkomen kan dit de ruimtelijke verwevenheid bestendigen en het behoud van landbouw- en biodiversiteits- en erfgoedwaarden verzekeren.

Functionele verweving: In deze gebieden komen bepaalde natuurwaarden vaak voort uit de verweving met de landbouwactiviteit op hetzelfde perceel.

De ruimtelijke ondersteuning houdt **ruimtelijke voorwaarden** in voor het behoud, het herstel en de ontwikkeling van de aanwezige en gewenste natuur-, landbouw- en erfgoedwaarden. Deze ruimtelijke kenmerken en onderdelen van het natuurverwevingsgebied zullen worden aangegeven in ruimtelijke uitvoeringsplannen. Dit betekent concreet het behoud en de versterking van:

- het niet-bebouwd karakter;
- het kenmerkend fysisch systeem (bodem, reliëf, microreliëf en hydrografisch patroon);
- de kenmerkende ecologische en landschappelijke waarden zoals bocagelandschap, landschapselementen, ecologische corridors, ...;
- het kenmerkende aanwezige landbouwgebruik;
- de kenmerkende ruimtelijke relaties tussen een waterloop en de omgevende vallei.

Het Natuurdecreet stelt expliciet dat de overheid in natuurverwevingsgebied **enkel** een **stimulerend beleid** kan voeren gericht op het behoud, herstel en ontwikkeling van de aanwezige natuurwaarden, buiten de algemeen geldende bepalingen zoals bijvoorbeeld de natuurvergunning. Het is opportuun het **stimulerend beleid verder te operationaliseren** zodat dit duidelijkheid en zekerheid schept voor gebruikers en eigenaars, en bijdraagt tot het behoud, herstel en ontwikkeling van de aanwezige landbouw- en natuurwaarden. Er wordt ook gekeken naar specifieke instrumenten voor deze operationalisering zoals meerjarige overeenkomsten, de ondersteuning van ecosysteemdiensten en de rol van agrobeheerplannen om de inpasbaarheid in een rendabel verdienmodel te realiseren.

Wie: Departement Omgeving (trekker) i.s.m. Agentschap Natuur en Bos, Vlaamse Landmaatschappij, Agentschap Onroerend Erfgoed en Agentschap Landbouw en Zeevisserij

- Er is nood aan een eenduidig begrippenkader en een consistente monitoring van het feitelijk landgebruik binnen het openruimte bestemmingen. Dit moet toelaten om de omvang van de uitdagingen objectief in beeld te brengen, beleidskeuzes te onderbouwen en de effecten van maatregelen gericht op het versterken van het professioneel landbouwgebruik en de toegang tot landbouwgrond op te volgen.

Wie: Departement Omgeving (trekker) i.s.m. Agentschap Landbouw en Zeevisserij en telkens aangevuld met de relevante entiteiten voor het betrokken landgebruik

3.1.2.2 Evalueren van de stedenbouwkundige voorschriften van het agrarisch gebied

Bijgevolg worden volgende **acties** voorzien:

- pagina 21 van 36

onmogelijk maken van alle bijkomende zonevremde functiewijzigingsmogelijkheden, wél het **bieden van duidelijkheid inzake de mogelijkheden en beperkingen.**

Om **bestaande ontwikkelingsmogelijkheden** van zonevrije handelingen en activiteiten **te laten evolueren** wordt het bestaande Besluit Vlaamse Regering Zonevrije Functiewijzigingen aangepast. Hierbij wordt o.a. gezocht naar instrumenten om landbouwpercelen maximaal in agrarisch gebruik te houden, sloop van bijgebouwen op te nemen, ...

Rekening houdend met de drie transformatieopgaves en het ruimtelijk kompas moeten **nieuwe voorzieningen kernversterkend** worden ingeplant. Bij landbouwinfrastructuur kunnen beperkte en **landbouwgerelateerde functies** worden verweven, zoals hoevewinkels, logies, educatie, agrotourisme, kleinschalige verwerking of energieproductie, zolang deze in functie blijven staan van of afgestemd zijn op de landbouwactiviteit. Deze functies vergroten de economische veerkracht van landbouwbedrijven zonder grote extra ruimte-inname.

Daarnaast wordt gekeken naar het **beperken van de zonevreemde basisrechten** voor woningen in de open ruimte. Hierbij wordt wel bijzondere aandacht besteed aan het behouden van inventarispannen en streekeigen typologie gevestigd in het agrarisch gebied en de toekomstige invulling die deze pannen kunnen krijgen in het agrarisch gebied.

ACTIE Aanpassen regelgeving zonevreemde handelingen, activiteiten en basisrechten
Wie: Departement Omgeving (trekker) i.s.m. Agentschap Landbouw en Zeevisserij,
Agentschap Onroerend Erfgoed

Voor **elke vrijkomende site moet gestreefd worden naar een oplossing**. Centraal principe hierbij is dat de juiste functie op de juiste plaats komt en dat zonevreemd gebruik nooit bedreigend mag zijn voor de zone-eigen activiteiten. Dit kan door bestaande infrastructuur in goede staat opnieuw te gebruiken (in eerste instantie agrarisch hergebruik) of – waar nodig – te slopen zodat dezelfde ruimte opnieuw inzetbaar wordt als landbouwgrond. We onderzoeken daartoe hoe bij een volledige sloop de eigenaar deels kan vergoed worden voor het waardeverlies.

Als we voor elke site een oplossing willen, is een **gebiedsgerichte benadering en gebiedsgerichte inzet van maatregelen** nodig. De gebiedsgerichte benadering wordt prioritair gefocust op **strategische herstelplekken**: gebieden waar het bestaand ruimtebeslag het realiseren van maatschappelijke doelstellingen zoals landbouwcontinuïteit belemmert. In deze gebieden zetten we in op 1) het **behouden** of 2) **herstellen** van de **samenhang en professioneel gebruik van het landbouwgebied**. Door deze herstelplekken te benoemen, ontstaat meer duidelijkheid voor eigenaars en gebruikers en kan het draagvlak voor herstelmaatregelen worden versterkt.

Via een gebiedsgerichte benadering in deze strategische herstelplekken zouden bijvoorbeeld de beperking van zonevreemde ontwikkelingsmogelijkheden, extra aandacht voor actief slopen en bijkomende handhavingsmaatregelen of -prioriteiten gericht en efficiënt kunnen ingezet worden in die zones die maximaal uitgerust worden in functie van professioneel landbouwgebruik. **Verder verkennend onderzoek is noodzakelijk** om te bepalen welke gebiedsgerichte benadering het meest kansen biedt als oplossingspiste, waar deze strategische herstelplekken liggen en welke bestaande en

nieuwe instrumenten op de gebiedsgerichte benadering afgestemd kunnen worden. Het eigendomsrecht en de eigenaarsvergoeding zijn hierbij uitgangspunten.

ACTIE Onderzoeken van een gebiedsgerichte benadering in strategische herstellplekken met een gebiedsgerichte inzet van maatregelen om zonevreemde ontwikkelingen effectiever te sturen

Wie: Agentschap Landbouw en Zeevisserij (trekker) i.s.m. Departement Omgeving, Vlaamse Landmaatschappij

We zetten in op agrarisch hergebruik. Daarbij willen we strategisch gelegen bedrijfszetels toegankelijk maken voor potentiële overnemers en zo duurzame **bedrijfsoverdrachten stimuleren**. Ook hier kunnen strategische herstellplekken prioriteiten bepalen. Door vraag en aanbod samen te brengen, stimuleren we agrarisch hergebruik, creëren we kansen voor starters en verbeteren we de toegang tot grond..

ACTIE Aanbod van strategisch gelegen bedrijfszetels op een toegankelijke manier tot jonge kandidaat overnemers brengen

Wie: Agentschap Landbouw en Zeevisserij

Met een proactief **leegstandbeleid** worden leegstaande bedrijfsruimten vooreerst zo snel mogelijk **gereactiveerd**. Dit mag een versnelde zonevreemde invulling niet faciliteren, maar moet het agrarisch hergebruik net stimuleren.

ACTIE Instrument leegstandsheffing opschalen tot een activeringsinstrumentarium

Wie: Departement Omgeving (trekker) i.s.m. Agentschap Landbouw en Zeevisserij en Agentschap Innoveren en Onderzoek

Wanneer agrarisch hergebruik niet mogelijk is en/of wanneer een zonevreemd gebruik ruimtelijk niet gewenst is dient er ingezet te worden op **landschapsherstel om de agrarische structuur te herstellen**. Om sloop een realistisch alternatief te maken is het ontwikkelen van **een actief sloopbeleid** cruciaal. De gedeeltelijke of volledige ontharding van vrijgekomen landbouwsites kan bijdragen aan het terugdringen van de verharding en het ruimtebeslag, het terugdringen van de versnippering van de landbouwruimte en het versterken van het landbouwkundig functioneren in een gebied. Voor dit beleid via sloop kan prioritair worden gefocust op **strategische herstellplekken**.

Naast de **sloopkosten** voor de niet-functionele constructies en overmatige verharding (d.i. meer dan de norm wat volgens het vrijstellingenbesluit is toegelaten) of de sloopkost voor de hele site, is de gemiste opbrengst van het niet-verkopen van de landbouwsite een drempel voor landbouwers om hun site te slopen.

ACTIE Ontwikkel en ondersteun de (volledige of gedeeltelijke) ontharding en sloop van vrijkomende landbouwsites via een actief sloopbeleid, prioritair op strategische herstelplekken

Wie: Agentschap Landbouw en Zeevisserij (trekker) i.s.m. Departement Omgeving, Vlaamse Landmaatschappij

Het opleggen van een (financiële) last maakt reeds deel uit van een vergunning voor een zonevreemde functiewijziging. Ten eerste is het dan ook essentieel om toe te zien op de naleving van deze stedenbouwkundige lasten. Daarnaast zijn er **grote verschillen tussen de opgelegde lasten**. Met een gewestelijk op te maken kader willen we dit stroomlijnen, zorgen dat de last billijk is en beter in lijn brengen met de maatschappelijke kosten van zonevreemde functies.

Wie: Departement Omgeving (trekker) i.s.m. Agentschap Landbouw en Zeevisserij

Om te vermijden dat bronnenclusters worden opgebroken wordt er **een gericht beleid voor stoppende landbouwbedrijven met focus op dierlijke productie** uitgewerkt. Dit beleid moet erop gericht zijn:

- Wie: Agentschap Landbouw en Zeevisserij (trekker) i.s.m. Vlaamse Landmaatschappij,
Departement Omgeving

agrivoltaïcs enkel onder strikte voorwaarden te overwegen. Dit type van zonnepark richt zich op de combinatie van energie- en voedselproductie op eenzelfde perceel. De zonneparken dienen steeds in functie te staan en een meerwaarde te zijn voor de landbouwactiviteit en bijgevolg weggenomen worden wanneer de landbouwactiviteit op het perceel stopgezet wordt. De primaire activiteit blijft dus altijd de landbouwproductie, waarbij we de energieopbrengst als toegevoegde waarde beschouwen. Een voorbeeld zijn de zonne-installaties boven laagstammige fruitteelten waarbij de panelen zorgen voor bijkomende bescherming van de teelt tegen extreme weersinvloeden en gepaard gaat met slechts een minimum aan productie- of kwaliteitsverlies van de meerjarige teelten (bv. fruitbomen, kleinfruit, ...). Ook als schuilinfrastructuur voor grazend vee kunnen constructies met PV panelen een meerwaarde bieden. De leidraad 'Zonneparken en agrivoltaïcs in agrarisch gebied' geeft meer in detail de voorwaarden weer waaronder agrivoltaïcs kunnen worden toegelaten.

ACTIE De leidraad ‘Zonneparken en agrivoltaïcs in agrarisch gebied’ evalueren en up-to-date houden in functie van innovatie
Wie: DOMG (trekker) i.s.m. VEKA, Agentschap Landbouw en Zeevisserij

Biomassa- en vergistingsinstallaties spelen ook een significante rol op bedrijfsniveau in de transitie naar een duurzamer en circulair energiesysteem. Om deze ontwikkeling ruimtelijk verantwoord te ondersteunen, wordt ingezet op een onderscheid tussen bedrijfsgebonden installaties en installaties die meerdere bedrijven bedienen.

Bedrijfsgebonden installaties van beperkte schaal verwerken hoofdzakelijk eigen biomassa- of reststromen en functioneren als decentrale energieoplossingen binnen één bedrijf of zijn opgericht in een samenwerkingsverband van verschillende landbouwbedrijven. Omdat ze vaak binnen bestaande gebouwen worden geïntegreerd, veroorzaken ze doorgaans geen bijkomend ruimtebeslag. De inplanting gebeurt daarbij binnen het bestaande bedrijfsperceel, waardoor de ruimtelijke impact minimaal blijft.

Voor installaties van beperkte schaal die biomassa uit de directe omgeving verwerken of die functioneren ten behoeve van meerdere bedrijven, staat een **efficiënte en duurzame logistiek** centraal. De locatiekeuze wordt verantwoord vanuit het principe van **transportbeperking** en **zorgvuldig ruimtegebruik**. Daarom worden deze installaties prioritair ingeplant binnen het bestaand ruimtebeslag, onder meer door:

- aansluiting bij een bestaand of leegstaand vergund bedrijf;
- situering binnen een cluster van agrarische bebouwing;
- inplanting in structureel aangetaste agrarische gebieden;
- gebruik van een nieuw kadastraal perceel wanneer dit logistiek noodzakelijk en verantwoord is;
- plaatsing bij de energie-afnemer zelf, bijvoorbeeld bij publieke voorzieningen of warmtenetten bij glastuinbouw.

Deze installaties worden rechtstreeks in het vergunningenbeleid beoordeeld. Eventueel kunnen omzendbrieven of leidraden de vergunningspraktijk ondersteunen.

3.1.3 Publieke gronden in functie van openruimtedoelstellingen

Publieke gronden, zoals die van de Vlaamse overheid, provincies, gemeenten, OCMW's, kerkfabrieken en andere openbare instellingen, beslaan samen ongeveer **17% van de totale perceelsoppervlakte van het Vlaamse grondgebied**. De publieke gronden bevinden zich voor twee derde in een openruimtebestemming (landbouw, natuur, parkgebied). 41% heeft een groene bestemming, gevolgd door 25% landbouwbestemming (53.000 ha). Eén vijfde van de professionele landbouwers is voor meer dan 10% van hun bedrijfsoppervlakte afhankelijk van deze publieke gronden. Veel publieke gronden in landbouwgebruik zullen de komende jaren vrijkomen omdat de huidige gebruiker zijn activiteiten stopzet. Dit kantelmoment biedt een unieke kans om bij te dragen aan de generationele vernieuwing en verduurzaming van de landbouwsector. De beschikbaarheid van publieke (landbouw)gronden heeft een directe invloed op de stabiliteit en toekomst van een aanzienlijk deel van de Vlaamse landbouw. Het is dan ook belangrijk om het publieke eigenaarschap en de landbouwfunctie van publieke gronden te bestendigen. Daarnaast kunnen landbouwgronden die gelegen zijn buiten herbevestigd agrarisch gebied ook ingezet worden voor bebossing.

Ongeveer de helft van alle resterende OCMW- en kerkfabrieksgronden **ligt buiten het grondgebied** van het desbetreffende gemeente. Deze publieke gronden worden vaak gevisieerd voor verkoop. Bij de verkoop van publieke gronden zonder voorwaarden aan de hoogstbiedende vormt zich een grote kans op (vaak ongewenste) vormen van niet-agrarisch hergebruik (vertuining, hobby weidedieren, ...). Landbouwers bewerken daarenboven vaak percelen in verschillende gemeenten. Om een beter zicht te hebben op de dynamiek van de publieke gronden markt, wordt dit ook meegenomen in de **monitoring van de landbouwvastgoedmarkt** (zie 3.1.2.1).

Omwille van de impact van lokaal publiek grondbeleid voor de open ruimte en voor landbouwers die publieke gronden bewerken, sensibiliseren we (lokale) openbare instellingen en besturen hierover en maken we hen bewust van de hefboomen die ze in handen hebben ter bescherming van het landbouwgebruik bij verkoop van deze gronden specifiek in functie van jonge land- en tuinbouwers en landbouwers die agro-ecologische landbouwtechnieken toepassen, waaronder duurzame teeltpraktijken. We onderzoeken ook andere mechanismen om het agrarisch gebruik van publieke landbouwgronden te garanderen.

Vanwege de vele uitdagingen die vaak de lokale schaal en bestuursgrenzen overstijgen, stimuleren we een **bovenlokale aanpak**, waarbij gemeenten samenwerken. Zo kan er binnen de **regiowerking** ingezet worden op kennisuitwisseling, afstemming en samenwerking tussen betrokken besturen, met als doel oplossingsgerichte strategieën te ontwikkelen voor het behoud en de duurzame inzet van publieke gronden.

Openbare instellingen hebben met hun gronden een **ongelooflijke troef** in handen om deze in te zetten voor landbouw, en langetermijnzekerheid te voorzien waarmee ze ruimte bieden aan landbouwers om te beantwoorden aan maatschappelijke en beleidsmatige verwachtingen. We ondersteunen gemeenten en bovenlokale samenwerkingen in het vormgeven van een (bovenlokaal) **uitgiftebeleid** dat zich stoelt op de principes van het pachtdecreet. Een goed doordacht en ontwikkeld (bovenlokaal) uitgiftebeleid zorgt voor transparantie, betere toegang tot grond en een gelijk speelveld voor landbouwers. Een absolute voorwaarde hierbij is om langetermijnzekerheid te verschaffen.

3.2 TOEKOMSTBESTENDIGE INRICHTING VAN HET AGRARISCH GEBIED

Een toekomstbestendig agrarisch gebied is een landbouwlandschap dat in eerste instantie economisch leefbaar en eveneens ecologisch robuust en ruimtelijk zorgvuldig georganiseerd is, zodat het kan meebewegen met klimaatverandering, veranderende markten, technologische innovaties en maatschappelijke verwachtingen.

3.2.1 Het fysisch systeem is sturend

In een toekomstbestendige inrichting van het agrarisch gebied is het fysisch systeem als één van de principes van het ruimtelijk kompas mee ruimtelijk sturend. Dit vraagt dat we in landbouwbedrijfsvoering maximaal **werken mét het bestaande fysisch systeem**. De vrije teeltkeuze dient dus rekening te houden met het fysisch systeem. Op deze manier wordt bij landgebruik rekening gehouden met die lokale condities en ontstaat een **robuuste en toekomstgerichte landbouw** die inspeelt op de lokale condities en zo beter bestand is tegen droogte, wateroverlast en bodemdegradatie. Naast het fysisch systeem blijven ook andere zaken zoals socio-economische of historische aspecten een rol spelen.

Landgebruik en landgebruikswijzigingen dragen bovendien bij aan klimaatmitigatie via behoud en verhoging van **koolstofopslag** in de bodem (o.a. in het kader van de Europese LULUCF-verordening) zoals bescherming van veengronden, bossen en blijvend grasland en het opnemen van koolstof op akkers. Daartoe zal tegen 2030 ook 2.000 ha van het huidig areaal grasland omgezet worden van tijdelijk grasland naar blijvend grasland (vanaf 2021). De Vlaamse Regering evalueert deze doelstelling in 2030 en bepaalt het verdere traject met een verderzetting van het ambitieniveau. Regionale Landschappen begeleiden demonstratieprojecten, lerende netwerken en praktijkgerichte innovaties rond klimaatadaptatie, bodemkwaliteit en waterbeheer.

ACTIE: Tegen 2030 omzetten van 2.000 ha tijdelijk grasland naar blijvend grasland (t.o.v. 2021)
Wie: Departement Omgeving en Agentschap Landbouw en Zeevisserij

Vaak nemen landbouwers een **sleutelrol op als beheerders van bodem, water en landschap**. Landbouw is namelijk de grootste speler in de open ruimte die een grote invloed heeft op enerzijds de natuurlijke infiltratie van hemelwater, en anderzijds de snelheid waarmee water wordt afgevoerd doorheen verschillende periodes in het jaar. De waterhuishouding kan en moet in de toekomst nog verbeterd worden zodat onze sponslandschappen optimaal functioneren binnen het agrarisch gebruik. De landbouwsector speelt eveneens een belangrijke rol in waterbuffering, door water op te slaan bij hevige neerslag, deze te bufferen en opnieuw in te zetten bij periodes van droogte.

Een toekomstbestendige landbouw begint bij de bodem. De bodem bepaalt niet alleen de productiviteit van landbouwgronden (ook het behoud van productiviteit bij klimaatextremen), maar vormt ook een essentiële ruimtelijke drager die water buffert, nutriënten vasthoudt, ruimte biedt voor biodiversiteit en het landschap veerkrachtig maakt tegen effecten van klimaatverandering. Gezonde bodems en groenblauwe landschapselementen versterken elkaar wederzijds en maken het landbouwlandschap veerkrachtiger als geheel.

In heel Vlaanderen streven we ernaar om de natuurlijk **sponswerking** van de bodem te **versterken**, door de capaciteit van landbouwgronden om water op te nemen, vast te houden en vertraagd af te geven te vergroten. Dit is cruciaal in een klimaat waarin periodes van intense neerslag en langdurige droogte elkaar steeds sneller afwisselen. Een goed functionerende bodem werkt daarbij letterlijk als een spons die piekafvoeren dempt, gewassen ondersteunt tijdens droge periodes en bijdraagt aan een stabielers watersysteem binnen het hele landschap. **Een sponslandschap is dus een landschap dat water kan opnemen, vasthouden en vertraagd weer afgeven** — net zoals een spons. Het is een belangrijk concept binnen de Vlaamse Klimaatadaptatiestrategie, aangezien droogte én wateroverlast steeds vaker voorkomen. Landbouwers zijn een belangrijke partner in het waterbeheer van Vlaanderen door de ecosysteemdiensten die ze leveren. Voor de verbetering van sponswerking van Vlaamse landbouwbodems zetten we in op:

- **Het bovenstrooms vasthouden van water**, met het oog op infiltratie en vasthouden van water in de landbouwbodems en het tegengaan van bodemerrosie, o.a. via stuwtjes, swales, grasbufferstroken, kleine landschapselementen, behoud van graslanden, (plantaardige) dammen, erosiepoelen ...;
- **Het verbeteren van de sponswerking van de bodem** als levend ecosysteem, inclusief het vermijden van bodemverdichting, het verhogen van organische koolstof en het verbeteren van het bodemleven;
- **Het terughoudend omgaan met bijkomende generieke kunstmatige ontwatering**, inzetten op slimme en dynamische sturing, en waar mogelijk het omvormen van drainagesystemen en afwateringsgrachten die het watersysteem in onbalans brengen;
- Het **behoud en**, waar mogelijk en haalbaar **herstel van meanders en valleigebieden** zodat water kan infiltreren en gebufferd worden;
- Het stimuleren van landbouwinnovatie in gebieden waar een hoger grondwaterpeil kansen biedt voor het samengaan van waterretentie en landbouwproductie (mits ingezet wordt op een alternatief verdienmodel via ecosysteemdiensten);
- **Voorzien in wateropslag-capaciteit.**

Een one-size-fits-all-oplossing is niet mogelijk. Elk landbouwgebied heeft zijn eigen kenmerken, bepaald door factoren zoals aanwezige bedrijfstypes, bodemtype, waterbeschikbaarheid, ruimtelijke ligging, aanwezigheid van kleine landschapselementen, reliëf, erosiegevoeligheid en eventuele verzilting. **Geschikte oplossingen zijn maatwerk.** Vanwege de vaak gemeentegrensoverschrijdende uitdagingen zijn gemeenten en andere lokale partners zoals regionale landschappen, o.a. via geïntegreerde gebiedsontwikkeling, samen met de landbouwers en natuurbeheerders ideale partners.

Vlaanderen realiseert samen met gebiedspartners geïntegreerde **gebiedsgerichte projecten** die bijdragen aan een toekomstbestendige landbouw in een klimaatrobuuste open ruimte, waarbij de Regionale landschappen een belangrijke rol spelen om die processen te begeleiden. Via gebiedsgerichte samenwerking en de inzet van **instrumenten zoals landinrichting, ruilverkaveling en de gerichte inzet van grondenbanken** worden o.a. landbouwstructuren versterkt.

ACTIE: Realiseren van geïntegreerde gebiedsgerichte projecten die de open ruimte klimaatbestendiger maken via de instrumentenkoffer

We bieden vanuit Vlaanderen ondersteuning aan **gebiedsgerichte coalities** die samenwerken aan een evenwicht tussen landbouw, water, natuur en landschap in de open ruimte. De coalities worden gevormd voor openruimteprocessen op initiatief van de Vlaamse overheid. Er wordt gezorgd voor evenwichtig samengestelde coalities en voor instrumenten die ervoor zorgen dat de belangen en inzichten gelijkwaardig tegenover elkaar worden afgewogen. Dit kan via verschillende initiatieven.

1

Vlaanderen pakt het herstel van sponslandschappen grotendeels aan via een **gebiedsgerichte en systeemgerichte benadering binnen de Blue Deal**. De kern van deze aanpak is dat landschappen opnieuw meer water moeten vasthouden, infiltreren en vertraagd afgeven, zodat zowel droogte als overstromingen beter worden opgevangen. In de eerste plaats zetten we in op wateropslag-capaciteit via infiltratie en natuurgebaseerde systemen. Waar nodig zullen waterbassins een plek moeten krijgen om aanhoudende periodes van droogte te overbruggen, bij voorkeur afgestemd op regionale schaal.

Vanaf 2026 worden per regio spondoelen vastgelegd die bepalen hoeveel water een gebied moet kunnen bufferen om de effecten van klimaatverandering te temperen. De concrete maatregelen – **zoals infiltratie, vernatting, peilbeheer, ontharding of de aanleg van buffers** – worden uitgewerkt via gebiedscoalities waarin lokale besturen, landbouw, natuur, bedrijven en burgers samenwerken. Deze coalities stemmen ingrepen af op de lokale bodem, topografie en landgebruiksdynamiek. Vanuit het Vlaams ruimtelijk beleid wordt bewaakt dat er bij de uitwerking van de spondoelen **ook aandacht is voor ruimtelijke doelen** zoals ontharding.

3.2.2 Een geïntegreerde en gedifferentieerde opgave voor landbouw en natuur

Bedrijven moeten kunnen moderniseren, uitbreiden of omschakelen binnen duidelijke ruimtelijke kaders. Ter ondersteuning van deze ruimtelijke kaders werd in de strategische visie een **toekomstbeeld van Vlaanderen** vooropgesteld, met een **ruimtelijke differentiatie** gaande van landbouwlandschappen met kansen voor intensievere vormen van landbouw, over mozaïeklandschappen tot landbouwgebieden met grotere natuurgehelen; en daarnaast natuurlandschappen waar extensieve landbouwpraktijken het natuurbeheer kunnen ondersteunen. Gebiedsontwikkeling speelt hierbij een belangrijke rol om (intensieve) landbouwgebieden toekomstbestendig te maken, waarbij ze tegemoetkomen aan de noden van een professionele en concurrentiële landbouwsector en duurzaam beantwoorden aan de door Europa opgelegde normen inzake water- en natuurdoelen.

De **grootste uitdaging** is waar **intensieve landbouw en kwetsbare natuur samen voorkomt**. Ook in de toekomst zal het beleid rekening moeten blijven houden met de nood aan een rendabele en productieve landbouw én het behalen van de natuurdoelen.

3.2.3 Ecosysteemdiensten als kans voor land(schaps)bouwers

Landbouwers spelen een **sleutelrol als landschapsbouwer** in het behouden van de landbouwlandschappen en het verhogen van de veerkracht van de open ruimte door het herstellen en versterken van de sponsfunctie en de natuurwaarden van het landschap, o.a. via fijnmazige groenblauwe dooradering, ecologische verbindingen, bufferstroken, agroforestry, perceelsranden, houtkanten en andere kleine landschapselementen (KLE). Deze kunnen ook bijdragen aan de grondstoffenproductie (hout) en zo ten dienste staan van een weerbare regio.

Zulke **groenblauwe maatregelen** leveren een **meerwaarde voor landbouwers** zoals natuurlijke plaagregulatie, bestuiving, erosiebestrijding, minder droogtestress en minder wateroverlast, die bijdragen aan de continuïteit van voedsel- en grondstoffenproductie op lange termijn. Daarnaast bieden ze ook **voordelen voor de omgeving** zoals het verhogen van de ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit van de open ruimte, het verbeteren van de klimaatbestendigheid, het versterken van de infiltratie en waterberging, en het ondersteunen van de biodiversiteit. We zetten daarbij verder in op beleid (ook met nieuwe financieringsvormen) en handhaving (naleven van de regels, ...).

Regionale Landschappen ondersteunen landbouwers bij vrijwillige landschapsmaatregelen en natuurinclusieve landbouwpraktijken die bijdragen aan ecosysteemdiensten, kleine landschapselementen, klimaatadaptatie en een economisch rendabel landbouwbedrijf. In functie hiervan brengen we ook de eventuele drempels in kaart om in gebieden met veel potentie voor agroforestry dit areaal te doen toenemen.

3.2.3.1 Nieuwe vorm van beheerplannen voor meer flexibiliteit

Landbouwers, gemeenten, bedrijven of particulieren ervaren vandaag vaak onvoldoende juridische garanties, flexibiliteit en rechtszekerheid voor hun omliggende activiteiten bij de aanleg, wijziging of uitbreiding van natuurelementen op hun percelen. Het concept van een nieuwe vorm van beheerplannen (voorbeeld **agrobeheerplannen**) wil voorkomen dat de aanleg van natuur op percelen een beperking inhoudt voor landbouwers.

Een beheerplan zou kunnen functioneren als een **langdurige overeenkomst** tussen de aanvrager (landbouwer, lokaal bestuur, bedrijf of particulier) en het natuur- en omgevingsbeleid. Daarbij ondersteunt het natuurbehoud en -ontwikkeling binnen verschillende bestemmingen waaronder landbouwgebied, maar biedt het tegelijk de rechtszekerheid en flexibiliteit die nodig is om natuurelementen structureel in hun bedrijfsvoering of omgeving te integreren. Het agrobeheerplan vertrekt van het concept van het natuurbeheerplan, aangepast aan de (landbouw)context, met doelen op het vlak van zowel natuur als andere activiteiten.

Het (agrobeheer)plan kan bijdragen aan de **versterking van natuurwaarden in landbouwgebied** en ondersteuning bieden aan landbouwers die met natuurelementen willen werken om de biodiversiteit te versterken uit eigen overtuiging. Dat zowel omwille van hun rol in klimaatadaptatie als om bepaalde agro-ecologische praktijken in de landbouw te realiseren en te ondersteunen.

We **verkennen onder welke vorm het idee van een (agro)beheerplan** en het concept van tijdelijke natuurlijke structuren kan aanslaan bij o.a. landbouwers.

Wie: Agentschap voor Natuur en Bos (trekker) i.s.m. Agentschap Landbouw en Zeevisserij

Nieuwe of vernieuwde gebouwen worden idealiter zo ontworpen dat ze **aanpasbaar en omkeerbaar** zijn zodat ook binnen de landbouwsector aan circulair bouwen wordt gedaan (verbouwen van gebouwen eerder dan sloop en nieuwbouw) Ook de inplanting van de gebouwen op de site gebeurt

////////////////////////////////////

4 OVERZICHT VAN ACTIES

4.1 TRANSFORMATIE VAN HET BESTAANDE RUIMTEBESLAG

Actie	Trekker(s)	Betrokkenen
Aan te vullen nadat teksten definitief zijn.	idem	idem

4.2 BIJKOMEND RUIMTEBESLAG DOEN DALEN TOT 0 HA/DAG

Actie

Aan te vullen nadat teksten definitief zijn.

Trekker(s)

idem

Betrokkenen

idem

4.3 TRANSFORMATIE NAAR EEN ROBUUSTE OPEN RUIMTE

Actie

Aan te vullen nadat teksten definitief zijn.

Trekker(s)

Idem

Betrokkenen

Idem